

„Analiza możliwości finansowania przez przedsiębiorstwa działań zmierzających do rozwiązania w nich problemu urządzeń zawierających PCB”.

Ministerstwo Środowiska

2008r.

Spis treści

1.	Wstęp	3
2.	Przedstawienie istniejących w Polsce źródeł i form finansowania projektów z zakresu ochrony środowiska, w tym w zakresie likwidacji problemu PCB	3
3.	Przedstawienie realnych potrzeb w zakresie finansowania likwidacji problemu PCB – potencjalne cele wydatkowania środków.....	7
4.	Szczegółowa analiza dostępnych instrumentów finansowania projektów mających na celu likwidację problemu PCB w przedsiębiorstwach ze środków krajowych i zagranicznych.....	8
5.	Określenie form i warunków starania się o finansowanie przedsięwzięć związanych z usuwaniem PCB z przedsiębiorstw (w tym z prowadzeniem badań na zawartość PCB w instalacjach i urządzeniach), z uwzględnieniem różnego rodzaju beneficjentów.....	11
9.	Zestawienie załączników	13
10.	Bibliografia	14

1. Wstęp

Przedmiotem niniejszego opracowania jest analiza istniejących w Polsce instrumentów finansowania przedsięwzięć polegających na likwidacji w przedsiębiorstwach problemu PCB.

Celem pracy jest przybliżenie posiadaczom urządzeń lub instalacji zanieczyszczonych PCB kwestii uzyskania środków finansowych na usuwanie tych substancji. W punkcie 2 opracowania przedstawiono istniejące w Polsce źródła i formy finansowania projektów z zakresu ochrony środowiska, w tym w zakresie likwidacji problemu PCB. Kolejna część prezentuje realne potrzeby w zakresie finansowania likwidacji problemu PCB wraz z potencjalnymi celami wydatkowania środków. Punkt 3 pracy zawiera analizę dostępnych instrumentów finansowania projektów, mających na celu likwidację problemu PCB w przedsiębiorstwach ze środków krajowych i zagranicznych. W punkcie 4 pracy określono formy i warunki starania się o finansowanie tych przedsięwzięć.

2. Przedstawienie istniejących w Polsce źródeł i form finansowania projektów z zakresu ochrony środowiska, w tym w zakresie likwidacji problemu PCB

Polski system finansowania ochrony środowiska oparty jest na zasadzie „zanieczyszczający płaci”, obowiązującej w Unii Europejskiej. Jest on podstawowym narzędziem realizacji Polityki Ekologicznej Państwa, za którą odpowiada Minister Środowiska. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 2007 r. w sprawie ustanowienia programu pomocowego w zakresie regionalnej pomocy publicznej na niektóre inwestycje w ochronie środowiska (Dz.U. z 2007 nr 76 poz. 503), precyzuje, iż pomoc może być udzielana na realizację nowej inwestycji w ochronie środowiska.

Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2006 r. Nr 129, poz. 902) określa zasady funkcjonowania funduszy celowych posiadających osobowość prawną (Narodowego i wojewódzkich) oraz samorządowych (gminnych i powiatowych funduszy ochrony środowiska), poprzez określenie celów, na jakie mogą być przeznaczane środki gromadzone przez te fundusze. Cały system funduszy poddany jest kontroli Parlamentu, Najwyższej Izby Kontroli, Regionalnych Izb Obrachunkowych oraz innych podmiotów systemu kontroli finansów publicznych.

Zasadniczymi źródłami finansowania inwestycji proekologicznych w Polsce są:

1. Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej: Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (istnieje od 1989 roku), 16 wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, 2489 gminnych funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, 373 powiatowych funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.
2. Środki własne przedsiębiorstw, gmin i jednostek budżetowych.
3. Banki krajowe udzielające pożyczek i kredytów.
4. Budżet państwa i budżety wojewodów.
5. Źródła zagraniczne, w tym rosnący od 2004 r. udział dotacji z Unii Europejskiej.
6. Pozostałe (m.in. ARiMR, Fundacja Wspomagania Wsi, EkoFundusz, inne fundacje).

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) z siedzibą w Warszawie przy ul. Konstruktorskiej 3a (www.nfosigw.gov.pl) jest największą instytucją realizującą Politykę Ekologiczną Państwa poprzez finansowanie inwestycji w ochronie środowiska i gospodarce wodnej. Celem działalności Narodowego Funduszu jest finansowe wspieranie inwestycji ekologicznych o znaczeniu i zasięgu ogólnopolskim i ponadregionalnym oraz zadań lokalnych, istotnych z punktu widzenia potrzeb środowiska.

Zgodnie z § 1 „Zasad udzielania dofinansowania ze środków NFOŚiGW”, zatwierdzonego uchwałą Rady Nadzorczej, Narodowy Fundusz stosuje następujące formy pomocy finansowej:

- udzielanie oprocentowanych pożyczek,
- udostępnianie środków finansowych bankom z przeznaczeniem na udzielanie kredytów na wskazane przez Narodowy Fundusz programy i przedsięwzięcia,
- przyznawanie dotacji,
- dokonywanie dopłat do oprocentowania preferencyjnych kredytów bankowych i pożyczek,
- poręczanie spłaty kredytów oraz zwrotu środków przyznanych przez rządy państw obcych i organizacje międzynarodowe, przeznaczonych na realizację zadań ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- przekazywanie środków jednostkom budżetowym,
- nagrody za działalność na rzecz ochrony środowiska i gospodarki wodnej niezwiązaną z wykonywaniem obowiązków pracowników administracji rządowej i samorządowej.

Zgodnie z uchwałami Rady NFOŚiGW dokonując wyboru przedsięwzięć do dofinansowania, przeznacza środki przede wszystkim na dofinansowywanie przedsięwzięć realizowanych z udziałem bezzwrotnych środków Unii Europejskiej i innych bezzwrotnych środków zagranicznych. Dofinansowanie ma służyć osiągnięciu przez Polskę efektów ekologicznych określonych w Traktacie Akcesyjnym. Priorytety finansowania przedsięwzięć ustalane są corocznie. Lista priorytetowych programów do realizacji roku 2008 obejmuje:

1. Ochronę wód i gospodarkę wodną.
2. Gospodarkę odpadami i ochronę powierzchni ziemi.
3. Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska.
4. Ochronę powietrza.
5. Ochronę przyrody i krajobrazu oraz kształtowanie postaw ekologicznych.
6. Pozostałe programy.

W priorytecie 2 w programie 2.2. „Pozostałe przedsięwzięcia z zakresu ochrony powierzchni ziemi i gospodarki odpadami ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych” wpisano zadanie 2.2.7 „Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie odzysku i unieszkodliwiania odpadów przemysłowych, ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych, w tym zawierających PCB”.

Ponadto, zgodnie z § 14 ust. 4 pkt 14) ww. zasad udzielania dofinansowania, przedsięwzięcia związane z unieszkodliwianiem odpadów niebezpiecznych zawierających PCB mogą być finansowane w formie dotacji.

Wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej (WFOŚiGW) działają w oparciu o Prawo ochrony środowiska. W tabeli w załączniku nr 1 do niniejszego opracowania zestawiono siedziby i adresy poszczególnych WFOŚiGW. Cele i zadania WFOŚiGW są zbieżne z celami NFOŚiGW. Fundusze posiadają osobowość prawną i mogą udzielać pomocy w postaci preferencyjnych pożyczek, dotacji oraz dopłat do oprocentowania preferencyjnych kredytów, zgodnie z obowiązującymi statutami i zasadami, uchwalonymi przez Rady Nadzorcze.

Usługi proekologiczne, wspierające ochronę środowiska oferowane są także przez Bank Ochrony Środowiska S.A. (BOŚ). Oferta proekologiczna Banku obejmuje:

1. kredyty w ramach porozumień zawieranych z producentami i dystrybutorami urządzeń i wyrobów służących ochronie środowiska,
2. kredyty dla firm realizujących inwestycje proekologiczne w formule „trzeciej strony”, przy czym przedmiotem kredytowania są inwestycje, których celem jest uzyskanie oszczędności zapewniających spłatę kredytu z tytułu zmniejszenia zużycia energii

elektrycznej, energii cieplnej, zużycia wody lub z tytułu zmniejszenia opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska, służące składowaniu lub zagospodarowywaniu odpadów, oczyszczaniu ścieków lub uzdatnianiu wody. Uprawnionymi do ubiegania się o kredyt są przedsiębiorcy, wprowadzający nową technologię w obiektach w celu uzyskania zysków z oszczędności lub opłat, o których mowa wcześniej.

3. kredyty we współpracy z Wojewódzkimi Funduszami Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Oferowane formy finansowania są następujące:
  - kredyty w ramach linii kredytowych ze środków BOŚ S.A. z dopłatami WFOŚiGW do oprocentowania,
  - kredyty w ramach linii kredytowych ze środków WFOŚiGW,
  - kredyty na podstawie indywidualnych decyzji WFOŚiGW,
4. kredyty w ramach indywidualnych umów w sprawie wspólnego finansowanie przez BOŚ SA i NFOŚiGW lub/i WFOŚiGW inwestycji proekologicznych, wpisujących się w listę priorytetowych programów tych Funduszy.
5. kredyty z linii KfW5 (Kreditanstalt für Wiederaufbau) dla małych i średnich przedsiębiorstw na inwestycje proekologiczne, które nie są współfinansowane przez NFOŚiGW i WFOŚiGW (z wyłączeniem projektów z dziedziny podstawowej produkcji rolnej, przemysłu zbrojeniowego, obrotu nieruchomościami, pośrednictwa finansowego, gier losowych, ubezpieczeń i bankowości).
6. kredyty inwestycyjne ze środków BOŚ SA na cele proekologiczne.

Do 1 maja 2004 r. Polska była beneficjentem funduszu ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession). Instrument Przedakcesyjnej Polityki Strukturalnej – przeznaczony był dla państw kandydujących do członkostwa w Unii Europejskiej. Miał on na celu ujednoczenie poziomu infrastruktury technicznej w zakresie transportu i ochrony środowiska. Działał podobnie do unijnego Funduszu Spójności, pokrywał do 75% kosztów inwestycji. W zakresie ochrony środowiska nacisk położono na:

- zwalczanie zanieczyszczenia wód i powietrza,
- pomoc w zagospodarowaniu odpadów,
- wsparcie we wprowadzaniu porządku prawnego ochrony środowiska

Program PHARE (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies) miał na celu udzielanie materialnej pomocy państwom kandydującym do Wspólnot Europejskich. Jego celem było wzmocnienie instytucjonalne administracji publicznej w Polsce oraz inwestycje wspomagające dostosowanie Polski do standardów UE. PHARE dofinansowywało działania z zakresu ochrony środowiska.

Fundusze strukturalne Unii Europejskiej zastąpiły PHARE i ISPA. W latach 2004-2006 Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP) zawierał działanie 2.4: Wsparcie dla przedsięwzięć w zakresie dostosowywania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska. Wsparcie to przeznaczone było dla przedsiębiorstw zobligowanych do dostosowania swojej infrastruktury do przepisów ochrony środowiska. Celem poddziałania 2.4.4. Gospodarka odpadami przemysłowymi i niebezpiecznymi, było wsparcie działań inwestycyjnych, służących zapewnieniu prowadzenia przez przedsiębiorstwa bezpiecznej gospodarki odpadami przemysłowymi wytwarzanymi w danych przedsiębiorstwach. Szczególny nacisk położono w nim na odpady niebezpieczne, których powstawaniu nie można zapobiec poprzez zmiany technologiczne.

Jednakże zgodnie ze stanowiskiem Instytucji Pośredniczącej – Ministerstwa Środowiska wyrażonym w piśmie Departamentu Integracji Europejskiej Ministerstwa Środowiska znak IEkfs-7311-7-5/04/op z dnia 5.08.2004r., przedsięwzięcie polegające na usunięciu z terenu zakładu urządzeń zawierających PCB/PCT nie kwalifikuje się do wsparcia w ramach poddziałania 2.4.4. jako osobny projekt. W uzasadnionych przypadkach wydatki związane z takim procesem mogą być kwalifikowane jako nieodłączny element większego

projektu prowadzącego do uzyskania pozwolenia zintegrowanego. Dofinansowanie w ramach poddziałania 2.4.4. możliwe byłoby jedynie dla inwestycji bezpośrednio związanej z instalacją służącą unieszkodliwianiu takich odpadów.

W latach 2007-2013 obowiązywały będą nowe programy operacyjne Unii Europejskiej, zawierające instrumenty ochrony środowiska:

1. program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (PO IŚ),
2. Regionalne Programy Operacyjne.

Głównym celem Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko jest podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej. Nakłady na ochronę środowiska w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko to 18% łącznej kwoty, czyli ponad 4,7 mld EUR. Jedną z 16 osi priorytetowych Programu jest gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi. Jej głównym celem jest zwiększenie korzyści gospodarczych poprzez zmniejszenie udziału odpadów komunalnych, składowanych i rekultywację terenów zdegradowanych oraz ochronę brzegów morskich. Wsparcie uzyskują projekty polegające także na budowie punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych, w szczególności odpadów niebezpiecznych. W ramach osi priorytetowej wdrażane będzie dyrektywa Rady 96/59/WE z dnia 16 września 1996 r. w sprawie unieszkodliwiania polichlorowanych bifenyli i polichlorowanych trifenyli (PCB/PCT). Brak jest jednak szczegółowych wytycznych co do zakresu i wielkości dofinansowania przedsięwzięć, jak również charakterystyki beneficjentów.

Regionalne Programy Operacyjne (RPO) realizowane przy wsparciu Unii Europejskiej przeznaczone są dla poszczególnych województw. Każde z województw określiło w nich priorytety działań i w każdym z województw ochrona środowiska uwzględniona została w projektach RPO. Podobnie jak w Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko dotychczas nie ma szczegółowych wytycznych, co do zakresu i wielkości dofinansowania przedsięwzięć, jak również charakterystyki beneficjentów. Przewiduje się, że na przełomie I i II kwartału 2008 roku możliwe będzie doprecyzowanie działań w ramach regionalnych programów operacyjnych.

Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego to instrumenty finansowe przeznaczone dla nowych państw członkowskich Unii Europejskiej. Są to dodatkowe, obok Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności, źródła bezzwrotnej pomocy zagranicznej. Łączna kwota przyznana Polsce, w ramach obu mechanizmów, wynosi 533,51 mln euro. Fundusze te zostaną wykorzystane na przedsięwzięcia realizowane w ramach obszarów priorytetowych w latach 2004-2009. W ramach Priorytetu 1. Ochrona środowiska, w tym środowiska ludzkiego, poprzez między innymi redukcję zanieczyszczeń i promowanie odnawialnych źródeł energii, ponoszone są nakłady na:

- rozbudowę miejskich systemów ciepłowniczych w celu eliminowania źródeł niskiej emisji,
- zastąpienie przestarzałych źródeł energii cieplnej nowoczesnymi (w tym likwidacja przestarzałych kotłowni węglowych),
- termomodernizację budynków użyteczności publicznej,
- budowę i modernizację oczyszczalni ścieków,
- budowę sieci kanalizacyjnych.

Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego nie przewidują dofinansowania usuwania odpadów PCB.

Inną formą finansowania przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska mogą być środki EkoFunduszu (www.ekofundusz.org.pl). EkoFundusz jest fundacją powołaną w roku 1992 przez Ministra Finansów dla efektywnego zarządzania środkami finansowymi pochodzącymi z zamiany części zagranicznego długu na wspieranie przedsięwzięć w ochronie środowiska (tzw. ekokonwersja długu). Zadaniem Fundacji jest finansowanie przedsięwzięć w dziedzinie ochrony środowiska, które mają nie tylko istotne znaczenie w skali regionu czy kraju, ale także wpływają na osiągnięcie celów ekologicznych w skali europejskiej, a nawet światowej uznanych za priorytetowe przez społeczność międzynarodową. W statucie EkoFunduszu jako priorytetowe uznano pięć sektorów. W ramach Sektora V - Gospodarka odpadami dofinansowaniu podlega:

1. organizacja kompleksowych systemów zbiórki, recyklingu i zagospodarowania odpadów komunalnych obsługujących 50 - 250 tys. mieszkańców;
2. unieszkodliwianie odpadów niebezpiecznych;
3. budowa instalacji do recyklingu odpadów komunalnych i niebezpiecznych;
4. modernizacje technologii przemysłowych prowadzące do eliminacji powstawania odpadów niebezpiecznych (tzw. „czyste technologie”).

Środki EkoFunduszu mają charakter bezzwrotnej pomocy zagranicznej i stosują się do nich preferencje wynikające z obowiązujących przepisów. Ocena przydatności oferowanych instrumentów dla potrzeb finansowania usuwania odpadów PCB została wykonana w punkcie 4 niniejszego opracowania.

3. Przedstawienie realnych potrzeb w zakresie finansowania likwidacji problemu PCB – potencjalne cele wydatkowania środków.

Zgodnie z Prawem ochrony środowiska zabronione jest, z wyjątkiem przypadków określonych w ustawie i przepisach odrębnych, wprowadzanie do obrotu lub ponowne wykorzystanie substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska. Substancjami stwarzającymi szczególne zagrożenie dla środowiska są azbest i PCB (polichlorowane bifenyli). Ustawa o odpadach (Dz.U. z 2007 r. Nr 39) zakazuje odzysku PCB. Zgodnie z jej przepisami, odpady zawierające PCB mogą być poddawane odzyskowi lub unieszkodliwiane tylko po usunięciu z tych odpadów PCB.

Zgodnie z art. 3 Dyrektywy rady 96/59/WE z dnia 16 września 1996 r. w sprawie unieszkodliwiania polichlorowanych bifenyli i polichlorowanych trifenyli (PCB/PCT) (Dziennik Urzędowy L 243 , 24/09/1996 P. 0031 – 0035), posiadacze odpadów zawierających PCB są zobowiązani do ich unieszkodliwienia najpóźniej do 31 grudnia 2010 r. W Polityce Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 przyjęto jako cel średniookresowy w zakresie gospodarki odpadami, całkowite unieszkodliwienie PCB do 2010 r. Jako kierunek działań przyjęto wspieranie i realizację programów bezpiecznego dla ludzi i środowiska wycofywania z rynku chemikaliów, które nie zostały wykorzystane lub które nie powinny być dopuszczone do stosowania, w tym programy usuwania azbestu lub PCB.

Według Krajowego Planu Gospodarki Odpadami na lata 2007-2010 z 29 grudnia 2006 r. zatwierdzonego uchwałą nr 233 Rady Ministrów (Monitor Polski z 29.12.2006 r.), inwentaryzacja urządzeń zawierających lub mogących zawierać PCB została przeprowadzona w 2004 roku. Wykazała ona istnienie 44,5 tys. urządzeń zawierających lub mogących zawierać PCB, z czego 65% to kondensatory, 28% transformatory, 6% wyłączniki, a 1% to pozostałe urządzenia. Masa odpadów zawierających PCB jest szacowana na 39,2 tys. Mg odpadów. Wspomniana inwentaryzacja wykazała ponadto, że ponad 90% urządzeń zawierających PCB jest w dobrym stanie technicznym. Zgodnie z § 2. 1. Rozporządzenia Ministra Gospodarki z 24 czerwca 2002 r. dopuszcza się wykorzystywanie PCB w użytkowanych urządzeniach lub instalacjach, nie dłużej niż do dnia 30 czerwca 2010 r. Do

tego czasu powinno następować sukcesywne oczyszczanie lub eliminowanie instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane PCB.

PCB powinno być unieszkodliwiane poprzez spalanie w spalarniach odpadów. Ustawa o odpadach dopuszcza ponadto procesy D8 (obróbka biologiczna), D9 (obróbka fizyczno-chemiczna), D12 (składowanie odpadów w pojemnikach w ziemi) i D15 (magazynowanie w czasie któregoś z procesów unieszkodliwiania odpadów), przy zastosowaniu techniki gwarantującej bezpieczne dla środowiska i zdrowia ludzi jego unieszkodliwienie.

Obecnie na terenie kraju znajduje się 1 instalacja do dekontaminacji transformatorów o mocy przerobowej 600 Mg rocznie (Przedsiębiorstwo Usług Specjalistycznych i Projektowych „CHEMEKO” Sp. z o.o. we Włocławku). Oleje i ciecze zawierające PCB unieszkodliwiane są metodą termicznego przekształcania w 2 instalacjach o łącznej mocy przerobowej 14.000 Mg rocznie (PCC Rokita S.A. w Brzegu i SARPI Dąbrowa Górnicza). Brak jest w kraju instalacji do unieszkodliwiania kondensatorów zawierających PCB.

W Planie Dekontaminacji przygotowanym we wrześniu 2005 roku przez Ministerstwo Środowiska szacuje się, że koszt unieszkodliwienia odpadów oraz unieszkodliwienia i dekontaminacji urządzeń zawierających PCB wynosi około 400 mln zł. Kwota 400 mln zł nie zawiera potencjalnych kosztów budowy nowych instalacji. W przypadku konieczności wybudowania nowej/nowych instalacji kwota ta ulegnie zwiększeniu. Istnieje jednakże potencjalna szansa na zmniejszenie przytoczonej kwoty. Może się tak wydarzyć, gdy przeprowadzone badania dotyczące ustalenia zawartości PCB w urządzeniach, mimo podejrzenia o obecność PCB, wykażą brak tych związków.

Krajowy Plan Gospodarki Odpadami 2010 nie zawiera szacunków nakładów finansowych niezbędnych do zlikwidowania problemu PCB w Polsce.

Podsumowujące potencjalne cele wydatkowania środków w zakresie likwidacji problemu PCB w Polsce obejmują:

1. koszty przeprowadzenia akcji informacyjnej zarówno o szkodliwości PCB, jak i możliwości usunięcia substancji,
2. koszty badań, ustalających zawartość PCB w urządzeniach,
3. koszty przeprowadzenia inwentaryzacji, pozwalającej na dokładne określenie ilości, miejsca użytkowania i stanu urządzeń, zawierających PCB,
4. koszty usuwania PCB związane z konkretnymi działaniami, mającymi na celu dekontaminację urządzeń lub instalacji oraz usuwanie i unieszkodliwianie urządzeń lub instalacji.

4. Szczegółowa analiza dostępnych instrumentów finansowania projektów mających na celu likwidację problemu PCB w przedsiębiorstwach ze środków krajowych i zagranicznych

Analizę dostępnych instrumentów finansowania projektów, omówionych w części drugiej niniejszego opracowania i mających na celu unieszkodliwienie odpadów PCB wykonano w oparciu o informacje z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Banku Ochrony Środowiska, Ekofunduszu oraz zapytań ankietowych, skierowanych do wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, a także przegląd programów unijnych na lata 2007-2013. Szczegółowe informacje dotyczące źródeł danych zostały przedstawione w załączniku nr 2 do niniejszego opracowania.

Analiza dostępnych instrumentów ochrony środowiska, omówionych w punkcie drugim niniejszego opracowania, w zakresie możliwości finansowania przez przedsiębiorstwa usuwania odpadów, zawierających PCB, została wykonana poniżej.

Uchwałą Rady Nadzorczej Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na liście priorytetowych programów planowanych do dofinansowania w 2007 roku zawarto zapis o wsparciu dla przedsiębiorstw w zakresie odzysku i unieszkodliwiania odpadów poużytkowych lub niebezpiecznych. W praktyce jednak zasady udzielania i umarzania pożyczek oraz udzielania poręczeń, kredytów i dotacji ze środków NFOŚiGW w 2007 roku wykluczają udzielenie jakiegokolwiek wsparcia finansowego na działalność operacyjną przedsiębiorstwa. Za działalność operacyjną uznaje się zapłatę za świadczoną na rzecz przedsiębiorcy usługę usuwania odpadów PCB. NFOŚiGW oferuje przedsiębiorcom instrumenty wsparcia finansowego, ale dotyczą one inwestycji w zakresie ochrony środowiska. Za inwestycję nie uznaje się usunięcia odpadów PCB.

Na podstawie dokonanych analiz, można stwierdzić, iż żaden z wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej nie posiada programów, ani instrumentów wsparcia, skierowanych do przedsiębiorstw, posiadających urządzenia zawierające PCB. Wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej nie dofinansowują kosztów zakupu usług, a jedynie nakłady inwestycyjne, służące ochronie środowiska.

W statucie EkoFunduszu jako sektor priorytetowy uznano racjonalizację gospodarki odpadami i rekultywację gleb zanieczyszczonych (gospodarka odpadami). Szczególną uwagę poświęcono:

- unieszkodliwianiu odpadów niebezpiecznych;
- budowie instalacji do recyklingu odpadów komunalnych i niebezpiecznych;
- modernizacji technologii przemysłowych prowadzące do eliminacji powstawania odpadów niebezpiecznych (tzw. „czyste technologie”).

Dofinansowanie ze środków EkoFunduszu mogą uzyskać jedynie projekty, dotyczące inwestycji bezpośrednio związanych z ochroną środowiska (w ich fazie implementacyjnej), a w dziedzinie ochrony przyrody również projekty nieinwestycyjne. Środki EkoFunduszu mają charakter bezzwrotnej pomocy zagranicznej i stosują się do nich preferencje wynikające z obowiązujących przepisów. Ze względu na ponoszone koszty administracyjne dotacja EkoFunduszu dla pojedynczego projektu nie może być niższa niż 50 tys. zł.

Zgodnie z procedurą ubiegania się o środki w EkoFunduszu (Zasady Działania EkoFunduszu w 2007 r. pkt V), najpierw należy złożyć ankietę projektu. Ankieta została załączona w Załączniku nr 5 do niniejszego opracowania. Odpowiedź, czy działania w zakresie usuwania PCB mogą być dofinansowane, można uzyskać jedynie składając wypełnioną ankietę, ponieważ tylko Zarząd Fundacji po jej rozpatrzeniu jest władny wydać jakąkolwiek decyzję i opinię w przedmiotowej sprawie. Każdy wniosek rozpatrywany jest indywidualnie. Na podstawie informacji dostępnych publicznie na stronach internetowych EkoFunduszu nie można niestety stwierdzić, czy EkoFundusz jest w stanie wesprzeć finansowanie usuwania odpadów PCB, czy też tylko inwestycje, polegające na budowie nowych instalacji.

W roku 2007 nie uruchomiono żadnych nowych funduszy strukturalnych, w których przedsiębiorstwa mogłyby skorzystać ze wsparcia finansowego usuwania odpadów PCB. Programy na lata 2004-2006 zostały już zamknięte, a nowe programy na lata 2007-2013 nie zostały jeszcze rozpoczęte.

W latach 2007-2013 funkcjonował będzie Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko. W ramach tego programu w zakresie realizacji priorytetu II: Gospodarka Odpadami i Ochrona Powierzchni Ziemi, Instytucją Wdrażającą będzie NFOŚiGW. Program

finansowany będzie z Funduszu Spójności. Z dostępnych informacji wynika, iż działanie 2.1: Kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych, w których realizowane będą projekty związane m.in. z budową punktów selektywnego zbierania odpadów, w szczególności niebezpiecznych oraz składowisk, instalacji do odzysku, adresowane jest do jednostek samorządu terytorialnego i ich związków, a także podmiotów świadczących usługi z zakresu zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego. Projekt ten nie jest adresowany do przedsiębiorstw.

Innym działaniem, które swym zakresem obejmuje gospodarkę odpadami jest działanie 4.6. Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie odzysku i unieszkodliwiania odpadów poużytkowych lub niebezpiecznych. Adresowane jest ono do dużych przedsiębiorstw. Wsparciem w ramach tego działania objęte zostaną następujące projekty:

- budowa, rozbudowa lub modernizacja instalacji do odzysku, w tym recyklingu lub unieszkodliwiania odpadów specyficznych lub niebezpiecznych,
- budowa, rozbudowa lub modernizacja instalacji do przekształcania odpadów w celu ułatwienia magazynowania i transportu odpadów oraz przygotowania ich do odzysku lub unieszkodliwiania,
- budowa, rozbudowa lub modernizacja instalacji do zbierania lub magazynowania odpadów, w szczególności odpadów niebezpiecznych.

W obu przypadkach brak jest jednak szczegółowych wytycznych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, nie można więc jednoznacznie stwierdzić, czy w ramach nowego okresu programowania dostępne będzie wsparcie finansowe dla przedsiębiorstw, usuwających odpady PCB. Z przytoczonych opisów działań w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wynika, iż dofinansowywane będą inwestycje w nowe instalacje, a nie koszty usuwania odpadów PCB.

Podobnie fundusze z Regionalnych Programów Operacyjnych nie są jeszcze dostępne, gdyż trwają prace nad ich akceptacją. Według uzyskanych informacji wytyczne dla poszczególnych Regionalnych Programów Operacyjnych prawdopodobnie będą dostępne w 2008 roku.

W ofercie proekologicznej Banku Ochrony Środowiska S.A. dostępna jest linia kredytowa Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) (niemiecki bank państwowy). Linia SME (Small and Medium Enterprise) Finance Facility Phase 2 oferowana przez KfW jest dofinansowana przez Council of Europe Development Bank (CEB), a także wspierana przez Komisję Europejską.

W ramach 5 linii KfW (KfW5) dostępne są kredyty dewizowe (EURO) lub denominowane. KfW dopuszcza możliwość finansowania wszelkich działań związanych z zagospodarowaniem odpadów PCB, od usunięcia ich z urządzenia, dekontaminacji, napełnienia nowym, spalaniem lub regeneracją, po organizację systemu zbiórki wymienionych odpadów (np. samochodów specjalistycznych) i budowę instalacji do unieszkodliwiania.

Podmiotami uprawnionymi do ubiegania się o kredyt są małe i średnie przedsiębiorstwa, które nie korzystały do tej pory z finansowania w ramach programu SME Finance Facility (KfW2 i KfW4) oraz spełniające poniższe warunki:

- zatrudniające do 250 pracowników,
- o rocznych obrotach do 40 mln EUR lub sumie bilansowej do 27 mln EUR,
- spełniające warunek niezależności UE (nie więcej niż 25% udziałów należy do firmy nie będącej małym i średnim przedsiębiorstwem (MSP) zgodnie z definicją Unii Europejskiej).

Przedmiotem kredytowania mogą być projekty inwestycyjne o charakterze proekologicznym, które nie są współfinansowane przez NFOŚiGW i WFOŚiGW. Z finansowania wyłączone: projekty z dziedziny podstawowej produkcji rolnej, przemysłu zbrojeniowego, obrotu nieruchomościami, pośrednictwa finansowego, gier losowych, ubezpieczeń i bankowości. Szczegółowe warunki kredytu zostały omówione w części szóstej opracowania.

Na podstawie wykonanych analiz można stwierdzić, iż jedynie BOŚ S.A., oferujący linię kredytową KfW5 posiada w swojej ofercie produkt skierowany do małych i średnich przedsiębiorstw, ułatwiający im pozyskanie środków finansowych na usuwanie odpadów PCB.

5. Określenie form i warunków starania się o finansowanie przedsięwzięć związanych z usuwaniem PCB z przedsiębiorstw (w tym z prowadzeniem badań na zawartość PCB w instalacjach i urządzeniach), z uwzględnieniem różnego rodzaju beneficjentów.

Poniżej omówiono szczegółowe warunki udostępnienia linii kredytowej KfW5, dostępnej w Banku Ochrony Środowiska S.A.

Przedmiot kredytowania

Przedmiotem kredytowania w ramach linii KfW5 w ramach usuwania odpadów PCB mogą być wszelkie działań związane z zagospodarowaniem odpadów PCB, od usunięcia ich z urządzenia, dekontaminacji, napełnienia nowym, spalaniem lub regeneracją, po organizację systemu zbiórki ww. odpadów (np. samochodów specjalistycznych) i budowę instalacji do unieszkodliwienia.

Kwota kredytu

Kwota kredytu nie może przekroczyć 85% sumy kosztów inwestycji. Nie jest możliwe finansowanie ex-post oraz inne formy refinansowania.

Wyłączenia z finansowania

Z finansowania wyłączone są projekty z dziedziny podstawowej produkcji rolnej, przemysłu wydobywczego i zbrojeniowego, obrotu nieruchomościami, pośrednictwa finansowego, gier losowych, ubezpieczeń i bankowości.

Waluta kredytu

EUR lub PLN

Maksymalna kwota indywidualnego kredytu w ramach linii

250.000 EUR

Okres kredytowania

5-10 lat (jednak nie dłużej niż do 10.03.2017 r.), w tym karencja w spłacie kapitału do 2 lat (nieobowiązkowa)

Oprocentowanie

Warunki kredytowania są zróżnicowane ze względu na podmiot kredytowania, okres oraz rodzaj waluty. Oprocentowanie jest zmienne na bazie WIBOR 3M lub EURIBOR 3M powiększone o marżę Banku. Prowizja przygotowawcza wynosi 0,75% kwoty udzielonego kredytu.

Wniosek

Wniosek powinien zostać złożony w jednym z oddziałów Banku Ochrony Środowiska S.A. Lista oddziałów Banku znajduje się na stronie internetowej Banku www.bosbank.pl oraz w Załączniku nr 3 do niniejszego opracowania.

Wniosek zawiera podstawowe informacje o przedsiębiorcy, opis inwestycji, dane finansowe wnioskodawcy oraz propozycje zabezpieczeń kredytu. Przedsiębiorca załącza do wniosku aktualny wyciąg z odpowiedniego rejestru (rejestru przedsiębiorców - Krajowego Rejestru Sądowego) lub wyciąg z ewidencji działalności gospodarczej, a także akt notarialny (umowa spółki, umowa spółki cywilnej). Pozostałe dokumenty, które są konieczne do złożenia wniosku są określane przez poszczególne oddziały BOŚ w kraju (wymienione w Załączniku nr 3). Formularz wniosku został załączony w Załączniku nr 4 do niniejszego opracowania.

W zależności od kwoty kredytu decyzja o udzieleniu kredytu podejmowana jest w Oddziale lub Centrali Banku, a przy wyższych kwotach przez Zarząd i Radę Banku. Przedsiębiorca musi złożyć wymagany komplet dokumentów, wówczas niezwłocznie dokonywana jest ocena transakcji i Klienta oraz podejmowana stosowna decyzja. Proces oceny przedsiębiorcy i wniosku wydłuża się w przypadku kredytów o wysokiej kwocie z uwagi na zaangażowanie kolejnych szczebli decyzyjnych. Po uzyskaniu pozytywnej decyzji kredytowej, podpisywana jest umowa kredytowa.

6. Zestawienie załączników

1.	Załącznik nr 1: Dane teleadresowe wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej	18
2.	Załącznik nr 2: Wykorzystane źródła informacji dotyczących dostępnych instrumentów finansowania usuwania PCB	19
3.	Załącznik nr 3: Oddziały Banku Ochrony Środowiska S.A.	20
4.	Załącznik nr 4: Wniosek kredytowy Banku Ochrony Środowiska S.A. – linia KfW5	21
5.	Załącznik nr 5: Ankieta EkoFunduszu	29

7. Bibliografia

1. Prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 r., Dz.U. z 2006 r. Nr 129
2. Ustawa o odpadach z 27 kwietnia 2001 r., Dz.U. z 2007 r. Nr 39,
3. Dyrektywa rady 96/59/WE z dnia 16 września 1996 r. w sprawie unieszkodliwiania polichlorowanych bifenyli i polichlorowanych trifenyli (PCB/PCT), Dziennik Urzędowy L 243 , 24/09/1996 P. 0031 – 0035
4. Rozporządzenie ministra gospodarki z dnia 24 czerwca 2002 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania i przemieszczania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane substancje stwarzające szczególne zagrożenie dla środowiska, Dz.U. z 2002 r. nr 96, poz. 860,
5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia programu pomocowego w zakresie regionalnej pomocy publicznej na niektóre inwestycje w ochronie środowiska, Dz.U. z 2007 nr 76 poz. 503,
6. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 października 2006 r. w sprawie ustalenia mapy pomocy regionalnej, Dz.U. z 2006 r. nr.190, poz. 1402
7. Zasady udzielania i umarzania pożyczek oraz udzielania poręczeń, kredytów i dotacji ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w 2007 roku, NFOŚiGW, Warszawa
8. Kryteria wyboru przedsięwzięć finansowanych ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w 2007 roku, NFOŚiGW, Warszawa
9. Krajowy Plan Gospodarki Odpadami 2010, Monitor Polski z 29.12.2006 r.
10. Plan dekontaminacji, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, wrzesień 2005 r.
11. Polityka Ekologiczna Państwa 2007-2010, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, grudzień 2006 r.
12. Materiały i informacje Banku Ochrony Środowiska S.A.
13. Informacje i materiały Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
14. Materiały Fundacji EkoFundusz, Warszawa, ul. Bracka 4
15. Materiały wszystkich Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, dostępne na stronach internetowych,
16. Odpowiedzi na zapytania ankietowe przesłane do Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
17. Informacje Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (www.mrr.gov.pl)
18. Polichlorowane bifenyle (PCB) w urządzeniach i odpadach, Publikacja Ministerstwa Gospodarki, Warszawa, 1999 r.
19. Program Operacyjny INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013, dokument przyjęty przez Radę Ministrów dostosowany do wymogów systemu SFC 2007 w dniu 24 września 2007 r.
20. Materiały informacyjne o funduszach strukturalnych www.fundusze-strukturalne.gov.pl

Załącznik nr 1**Dane teleadresowe wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej**

lp.	Województwo	Ulica	Kod	Miasto	Telefon	Mail	strona www
1	Dolnośląskie	Jastrzębia 24	53-148	Wrocław	(71) 333 09 40	poczta@fos.wroc.pl	www.fos.wroc.pl
2	kujawsko-pomorskie	Szosa Chełmińska 28	87-100	Toruń	(56) 62 12 300	wfosigw@wfosigw.torun.pl	www.wfosigw.torun.pl
3	lubelskie	Spokojna 7	20-074	Lublin	(81) 532 17 64	fundusz_sekretariat@wfos.lublin.pl	www.wfos.lublin.pl
4	lubuskie	Kożuchowska 4	65-364	Zielona Góra	(68) 328 86 00	sekretariat@wfosigw.zgora.pl	www.wfosigw.zgora.pl
5	łódzkie	Łąkowa 11	90-562	Łódź	(42) 639 53 54	fundusz@wfosigw.lodz.pl	www.wfosigw.lodz.pl/
6	małopolskie	Kanonicza 12	31-002	Kraków	(12) 422 94 90	biuro@wfos.krakow.pl	www.wfos.krakow.pl
7	mazowieckie	J.S. Bacha 2	02-743	Warszawa	(22) 853 53 21	poczta@wfosigw.pl	www.wfosigw.pl
8	opolskie	Krakowska 53	45-018	Opole	(77) 45 37 611	sekretariat@wfosigw.opole.pl	www.wfosigw.opole.pl
9	podkarpackie	Zygmuntowska 9	35-025	Rzeszów	(17) 852 23 44	biuro@wfosigw.rzeszow.pl	bip.wfosigw.rzeszow.pl
10	podlaskie	Św. ROCHA 5	15-879	Białystok	(85) 74 60 241	biuro@wfosigw.bialystok.pl	www.wfosigw.bialystok.pl
11	pomorskie	Straganiarska 24-27	80-837	Gdańsk	(58) 305 56 31	fundusz@wfosigw.gda.pl	www.wfosigw.gda.pl
12	śląskie	Plebiscytowa 19	40-035	Katowice	(32) 603 22 00	biuro@wfosigw.katowice.pl	www.wfosigw.katowice.pl
13	świętokrzyskie	Św. Leonarda 7	25-311	Kielce	(41) 366 15 12	biuro@wfos.com.pl	www.wfos.com.pl
14	warmińsko-mazurskie	Św. Barbary 9	10-026	Olsztyn	(89) 522 02 00	info@wfosigw.olsztyn.pl	www.wfosigw.olsztyn.pl
15	wielkopolskie	Szczepanowskiego 15 A	60-541	Poznań	(61) 845 62 00	biuro@wfosgw.poznan.pl	www.wfosgw.poznan.pl
16	zachodniopomorskie	Solskiego 3	71-323	Szczecin	(91) 486 15 56	wfoszczecin@inet.com.pl	www.wfos.szczecin.pl

Załącznik 2

Wykorzystane źródła informacji dotyczących dostępnych instrumentów finansowania usuwania PCB

1. przegląd instrumentów oferowanych przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
2. wywiad z Kierownikiem i pracownikami Wydziału Gospodarki Odpadami w Departamencie Ochrony Powierzchni Ziemi, Geologii i Górnictwa,
3. odpowiedzi uzyskane na zapytania ankietowe skierowane do wszystkich WFOŚiGW,
4. przegląd instrumentów EkoFunduszu wraz z zapytaniem skierowanym do Departamentu Odpadów,
5. wywiad z pracownikiem Wydziału Projektów Ekologicznych w Departamencie Projektów Ekologicznych i Obsługi Samorządów w centrali Banku Ochrony Środowiska S.A.,
6. wywiad z doradcą Fundacji Małych i Średnich Przedsiębiorstw, mającej siedzibę w Warszawie przy ul. Smoczej 27 (www.fund.org.pl), która jest Regionalną Instytucją Finansującą (RIF), świadcząca usługi informacyjne dla małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie funduszy strukturalnych, w tym diagnozuje potrzeby przedsiębiorstwa, definiuje rodzaj i zakres potrzebnej pomocy, informuje o dostępnych instrumentach wsparcia, udziela informacji o dostępnych programach i warunkach uczestnictwa w programach, pomaga w wyborze wykonawcy usług, konsultuje sposób przygotowania dokumentów aplikacyjnych, na temat możliwości wsparcia przez fundusze strukturalne w 2007 roku,
7. przegląd dostępnych zasad działania Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013;
8. przegląd Regionalnych Programów Operacyjnych dla poszczególnych województw na lata 2007-2013.

Załącznik nr 3
Oddziały Banku Ochrony Środowiska S.A. (www.bosbank.pl)

<p>Oddział w Białymstoku 15-282 Białystok ul. Piękna 1 (0-85) 742-21-56 (0-85) 742-94-56 e-mail: bialystok@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Bydgoszczy 85-950 Bydgoszcz ul. Bernardyńska 13 (0-52) 348-10-80 (0-52) 348-10-49 e-mail: bydgoszcz@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Częstochowie 42-217 Częstochowa ul. Jana Pawła II 54 (0-34) 365-15-56 (0-34) 365-16-61 e-mail: czestochowa@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Gdańsku 80-824 Gdańsk ul. Podwale Przedmiejskie 30 (0-58) 301-12-75 (0-58) 301-68-88 e-mail: gdaansk@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.00</p>
<p>Oddział w Katowicach 40-010 Katowice ul. Warszawska 31 (0-32) 253-82-26 (0-32) 258-82-50 e-mail: katowice@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Koszalinie 75-021 Koszalin ul. Zwycięstwa 42 (0-94) 347-48-00 (0-94) 347-48-04 e-mail: koszalin@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Krakowie 31-110 Kraków ul. Piłsudskiego 23 (0-12) 628-45-00 (0-12) 423-10-98 e-mail: krakow@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Lublinie 20-002 Lublin ul. Krakowskie Przedmieście 54 (0-81) 535-06-10 (0-81) 532-56-33 e-mail: lublin@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.00</p>
<p>Oddział w Łodzi 90-368 Łódź ul. Piotrkowska 166/168 (0-42) 636-74-54 (0-42) 636-75-17 e-mail: lodz@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.30</p>	<p>Oddział w Olsztynie 10-900 Olsztyn Pl. Konsulatu Polskiego 6 (0-89) 522-71-40 (0-89) 522-70-75 e-mail: olsztyn@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Opolu 45-018 Opole ul. Krakowska 53 (0-77) 456-64-13 (0-77) 456-64-15 e-mail: opole@bosbank.pl godziny otwarcia: PN.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Poznaniu 60-529 Poznań ul. J. Dąbrowskiego 81/85 (0-61) 841-08-00 (0-61) 841-74-24 e-mail: poznan@bosbank.pl godziny otwarcia: pn.-pt. 8.00-18.00</p>
<p>Oddział w Rzeszowie 35-017 Rzeszów ul. S. Moniuszki 8 (0-17) 862-57-44 (0-17) 862-57-44 e-mail: rzeszow@bosbank.pl godziny otwarcia: pn.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Szczecinie 71-602 Szczecin ul. Ś. Storrady 1 (0-91) 48-00-600 (0-91) 48-00-601 e-mail: szczecin@bosbank.pl godziny otwarcia: pn.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Tarnowie 33-100 Tarnów ul. J. Piłsudskiego 5 (0-14) 622-08-39 (0-14) 621-69-92 e-mail: tarnow@bosbank.pl godziny otwarcia: pn.-pt. 8.00-18.00</p>	<p>Oddział w Toruniu 87-100 Toruń ul. Dominikańska 9 (0-56) 652-28-22 (0-56) 652-28-16 e-mail: torun@bosbank.pl godziny otwarcia: pn.-pt. 8.00-18.00</p>
<p>I Oddział w Warszawie 02-665 Warszawa Al. Wilanowska 372 (0-22) 336-01-13 (0-22) 647-04-47 e-mail: warszawa1@bosbank.pl godziny otwarcia: pn.-pt. 8.00-19.00</p>	<p>II Oddział w Warszawie 00-958 Warszawa Al. Solidarności 104 (0-22) 532-71-00 (0-22) 632-52-49 e-mail: warszawa2@bosbank.pl godziny otwarcia: pn.-pt. 8.00-19.00</p>	<p>III Oddział w Warszawie 00-950 Warszawa Al. Jana Pawła II 12 (0-22) 850-87-18 (0-22) 850-88-98 e-mail: warszawa3@bosbank.pl godziny otwarcia: pn.-pt. 8.00-19.00</p>	<p>Oddział we Wrocławiu 71-000 Wrocław ul. T. Kościuszki 15 (0-54) 230-34-64 (0-54) 231-36-67 e-mail: wroclawek@bosbank.pl godziny otwarcia: pn.-pt. 8.00-18.00</p>
<p>Oddział we Wrocławiu 50-032 Wrocław ul. G. Zapolskiej 1 (0-71) 344-36-29 (0-71) 344-36-20 e-mail: wroclaw@bosbank.pl godziny otwarcia: pn.-pt. 8.00-18.00</p>			